

УДК 368.212:629.33

*С. І. Дробязко,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та загальноекономічних дисциплін
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Київ*

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ СТРАХОВОГО СЕКТОРУ

*Svetlana Drobyazko
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor Department of Accounting and General Economic Disciplines,
Open University of Human Development "Ukraine", Kyiv, Ukraine*

MANAGEMENT METHODOLOGICAL SUPPORT ECONOMIC SECURITY INSURANCE SECTOR

У статті розглянуто питання методологічного забезпечення управління економічною безпекою підприємств страхового сектору. Зокрема удосконалено теорію управління економічною безпекою підприємств страхового сектору шляхом уточнення понять «економічна безпека підприємства страхового сектору» та «система управління економічною безпекою підприємств страхового сектору». Запропоновано концепцію управління економічною безпекою підприємств страхового сектору, яка враховує особливості страхової діяльності та поєднує види діяльності і структурно-функціональні складові (кадрова, фінансова, інформаційна, маркетингова) в контексті теоретико-методологічної, науково-методичної та прикладної площин. Запропоновано комплексний інструментарій інтегральної оцінки рівня економічної безпеки підприємств страхового сектору на основі багаторівневої системи оцінювання страхової діяльності за визначеними критеріями та інтегральними показниками в межах відокремлених підсистем: оцінювання впливу зовнішнього середовища на економічну безпеку та оцінювання внутрішнього середовища забезпечення економічної безпеки (підсистема оцінка функцій системи економічної безпеки за напрямками страхової діяльності та багатокритеріальна підсистема оцінки економічної безпеки підприємства). Розроблено науково-практичний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємств страхового сектору, який побудований на основі запропонованого загального інтегрального показника економічної безпеки за складовими фінансової, кадрової, інформаційної і маркетингової підсистем, оцінених за визначеною шкалою рівня економічної безпеки. Обґрунтовано методологічні засади формування системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору шляхом виокремлення трьох взаємопідтримуючих рівнів – методологічного, теоретично-методичного та рівня впровадження. Запропонована концептуальна модель трансформації системи економічної безпеки за визначеними параметрами просування з «початкового» до «бажаного» стану в умовах певних обмежень комунікаційного середовища за обов'язковістю контролю й оцінки ефективності її просування.

The article considers the issues of methodological support for managing economic security of enterprises in the insurance sector. In particular, the theory of managing the economic security of enterprises in the insurance sector has been improved by clarifying the concepts of “economic security of the enterprises of the insurance sector” and “the system of managing the economic security of enterprises in the insurance sector”. The concept of managing economic security of enterprises in the insurance sector is proposed, which takes into account the features of insurance activity and combines activities and structural and functional components (personnel, financial, information, marketing) in the context of theoretical, methodological, scientific, methodological and applied areas. A comprehensive toolkit is proposed for integrated assessment of the economic security level of enterprises in the insurance sector based on a multi-level system for assessing insurance activity according to certain criteria and integral indicators within the selected subsystems: assessment of the impact of the external environment on economic security and assessment of the internal environment for ensuring economic security (subsystem assessment of the functions of the economic security system by directions of insurance activity and multicriteria subsystem tsenki economic security of the enterprise). A scientific and practical approach has been developed to assess the economic security of enterprises in the insurance sector, which is built on the basis of the proposed general integrated indicator of economic security for the components of the financial, personnel, information and marketing subsystems, evaluated on a certain scale of economic security. The methodological foundations of the formation of an economic security management system for enterprises of the insurance sector are substantiated by identifying three mutually supportive levels - methodological, theoretical and methodological, and implementation level. A conceptual model is proposed for transforming the economic security system according to certain parameters of promotion from the “initial” to the “desired” state under the conditions of certain limitations of the communication environment with mandatory monitoring and evaluation of the effectiveness of its promotion.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство страхового сектору, методологія, забезпечення, оцінка, управління, концепція, модель.

Key words: economic security, insurance company, methodology, software, assessment, management, concept, model.

Вступ. Економічна безпека є невід’ємним елементом функціонування бізнесу і являє собою складну систему управління загрозами, властивими підприємницькій діяльності протягом усього життєвого циклу підприємства. Сучасні умови функціонування підприємств страхового сектору в Україні визначаються низкою негативних обставин (фінансова криза, політична нестабільність, обмеження платоспроможного попиту кінцевих споживачів, недосконалість законодавчої бази, низький рівень страхової культури, криміналізація господарської діяльності та ін.), які в сукупності призводять до зниження довіри фізичних і юридичних осіб до підприємств страхового сектору, стійкого використання іноземного капіталу суб’єктами господарювання страхового ринку, втрати депозитів окремих страховиків через ліквідацію значної кількості банківських установ, зростання кількості банкрутств і ліквідацій страхових установ, порушення стратегічної стійкості підприємств страхового сектору, не досягнення ними поставлених цілей, можливої дезорганізації їхньої економічної безпеки, зниження ліквідності фондового ринку, та ін.

Ці та інші тенденції вимагають від менеджменту та керівництва підприємств страхового сектору практичних дій щодо використання сучасних методів адаптації до нових соціально-економічних умов та формування нового бачення забезпечення економічної безпеки, що гарантує незалежність підприємства від зовнішніх умов функціонування, стабільний розвиток, підвищення ефективності функціонування. Крім того, активний розвиток страхування в Україні, пошук шляхів ефективної роботи підприємств страхового сектору актуалізують питання методологічного забезпечення управління економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню методологічної бази управління економічною безпекою підприємств останнім часом приділяється значна увага як вітчизняних (В. Бокій [1], Т. Васильців [2], Д. Венцовський [3], О. Власюк [4], Л. Гнилицька [5], В. Горбулін [6], З. Живко [7], С. Кавун [8], А. Качинський [9], О. Кириченко [10], Г. Козаченко [11], С. Шкарлет [12] та ін.), так і закордонних учених (С. Бауер і Е. Бернройдер [13], С. Деккер і Д. Прован [14], К. Сутраве [15], М. Кидрович і Р. Хоффманн [16] та ін.). Проблема забезпечення

економічної безпеки підприємства страхового сектору залишається предметом гострих наукових дискусій, що свідчить про складність цього поняття та неоднозначність трактування. Забезпеченню економічної безпеки підприємств страхового сектору присвячені праці відомих зарубіжних фахівців: Рейда Г.Е. [17], Окампо Дж.А. [18], Пірсон Р. І Елсон Д. [19], Фланнери М.Дж. [20], Ван М. [21]. Проте, незважаючи на відносну вивченість питання економічної безпеки підприємств відсутні єдине розуміння сутності даного явища і підходів до управління нею в страховому секторі. Ціла низка питань залишається поза увагою науковців, зокрема – комплексне уявлення про концепцію управління економічною безпекою підприємства страхового сектору.

Метою роботи є удосконалення методологічних засад забезпечення управління економічною безпекою і формування рекомендацій із їх використання в процесі функціонування та розвитку підприємств страхового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження наукових поглядів щодо сутності поняття економічної безпеки підприємства страхового сектору виявило відсутність на сьогоднішній день у вітчизняній та зарубіжній науці єдиного теоретичного підходу щодо трактування поняття економічної безпеки підприємства страхового сектору. Потребує врахування той факт, що економічна безпека має двоїтий характер, оскільки розглядається як «відсутність небезпеки» і як «захищеність від небезпеки».

Одночасно слід брати до уваги, що власне поняття економічної безпеки є складним і багатобічним, що потребує його розгляду з позиції низки підходів та врахування специфічних особливостей страхового сектору як галузі. Дійсно, доведено, що особливості управління підприємствами страхового сектору та економічною безпекою обумовлені його фінансовим станом і специфічними характеристиками страхового продукту та страхової послуги, такими як: неможливість відчутти його до споживання; нерозривність виробництва і споживання в процесі надання страхової послуги, оскільки виробництво відбувається паралельно зі споживанням; залежність від часу і місця одержання страхового продукту (послуги); неможливість збереження; висока еластичність попиту на страховий продукт щодо доходів та цін; суб'єктивність оцінки якості страхової послуги.

Враховуючи пріоритетність людського фактору та комплексність складових напрямів економічної безпеки, економічна безпека підприємства страхового сектору обумовлена такими факторами як: ступінь вирішення кадрового питання; реакція на ситуації, що складається у зовнішньому середовищі; нерівномірність розвитку складових (економічних, соціальних, екологічних, політичних та ін.). Таким чином основним завданням менеджменту підприємств страхового сектору є розробка та впровадження заходів щодо посилення економічної безпеки двох типів: 1) спрямовані на об'єкт діяльності – страхові продукти; 2) спрямовані на задоволення клієнтів – консультування, поліпшення якості надання послуг. Основними засобами забезпечення економічної безпеки підприємств страхового сектору є інституційно-організаційні, економічні та інформаційно-мотиваційні.

Економічна безпека підприємства страхового сектору складається з кадрової, фінансової, правової, технологічної, інформаційної та інших складових. Так, кадрова складова економічної безпеки підприємства визначає інтелектуальний та професійний склад кадрів. Фінансова складова призначена для забезпечення фінансових умов успішного функціонування та розвитку господарюючих суб'єктів. Правова складова економічної безпеки полягає у дотриманні вимог чинного законодавства при здійсненні страхової діяльності. Технологічна – міститься в аналізі ринку технологій, що використовуються при наданні страхових послуг аналогічного профілю іншими страховими підприємствами, враховуючи ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам з оптимальними витратами. Інформаційна складова має метою ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства.

Дослідження економічної безпеки з позиції системного, атрибутивного, ресурсного підходів та урахування галузевої специфіки дозволяє визначити концептуальні основи економічної безпеки підприємств страхового сектору як здатної до саморозвитку системи на основі дуальності її характеру щодо відсутності небезпеки та захищеності від небезпек. Таким чином, економічна безпека підприємств страхового сектору являє собою певний стан захищеності підприємства від несприятливого впливу середовища, що досягається завдяки реалізації комплексу заходів щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу підприємства, спрямованого на нейтралізацію та/або запобігання наслідків негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Підкреслимо, що управління економічною безпекою підприємств страхового сектору має відбуватися на основі єдиного комплексного бачення управління економічною безпекою підприємств страхового сектору та відповідати домінуючій сучасній науковій парадигмі в сфері економічної безпеки, урахувати специфіку страхового сектору й трансформаційні особливості зовнішнього середовища.

Звідси концепція управління економічною безпекою підприємств страхового сектору являє собою систему поглядів на шляхи та способи реалізації процесу забезпечення/підвищення рівня економічної безпеки підприємств страхового сектору в цілому та за окремими площинами (страхова, фінансова, інвестиційна діяльності) і структурно-функціональними елементами (кадрова, інформаційна, фінансова, маркетингова складові економічної безпеки). Вона реалізується крізь призму теоретико-методологічної, науково-методичної та прикладної площин; ґрунтується на теоріях економічної безпеки та ризик-менеджменту, загальній теорії управління, концепції стейкхолдерів і сталого розвитку. В її основу покладено базовий – процесно-компетентнісний принцип та підтримуючі – принципи системного, ресурсного, ситуаційного та адаптивного підходів; визначено об'єкт, предмет, понятійно-категоріальний апарат дослідженої проблеми та науково-методичне забезпечення. До науково-методичного забезпечення віднесено: 1) підходи до управління економічною безпекою підприємств страхового сектору, до оцінки його ефективності та формування заходів

щодо підвищення; 2) методи: діалектичні, гносеологічні, наукової абстракції, аналізу, синтезу, ситуаційного аналізу, системно-функціональний, функціонально-структурний, економіко-математичні, та ін.; 3) моделі: адитивна, конвергентна, функціонального прогнозування; 4) технології та алгоритми (рис.1).

Завдання управління економічною безпекою полягає у забезпеченні такої взаємодії підприємств страхового сектору із зовнішнім середовищем, яка дасть їх можливість підтримувати потенціал на рівні, необхідному для досягнення їх цілей, і виживати в довгостроковій перспективі. Успішне формування і реалізація стратегії розвитку підприємств страхового сектору вимагає від їхнього менеджменту знання і розуміння специфіки господарської діяльності та динаміки розвитку підприємства, досконалого знання чинників впливу зовнішнього оточення та місця підприємства в певній галузі / на певному ринку. При цьому зовнішнє середовище вивчається, у першу чергу для того, щоб виявити небезпеки і потенційні можливості, які підприємство повинно врахувати при визначенні і досягненні своїх цілей.

Досягнення цілей та завдань управління економічною безпекою підприємств страхового сектору забезпечується шляхом виконання заходів, спрямованих на встановлення, забезпечення та підтримання необхідного рівня їх економічної безпеки; вивчення внутрішнього й зовнішнього оточення та визначення найбільш вагомих факторів впливу на рівень економічної безпеки; оцінки потенційного/досягнутого рівня економічної безпеки та їх достатності для виходу на конкретний ринок та/або закріплення існуючої ринкової позиції; розробки та реалізації заходів підвищення рівня економічної безпеки та ін.

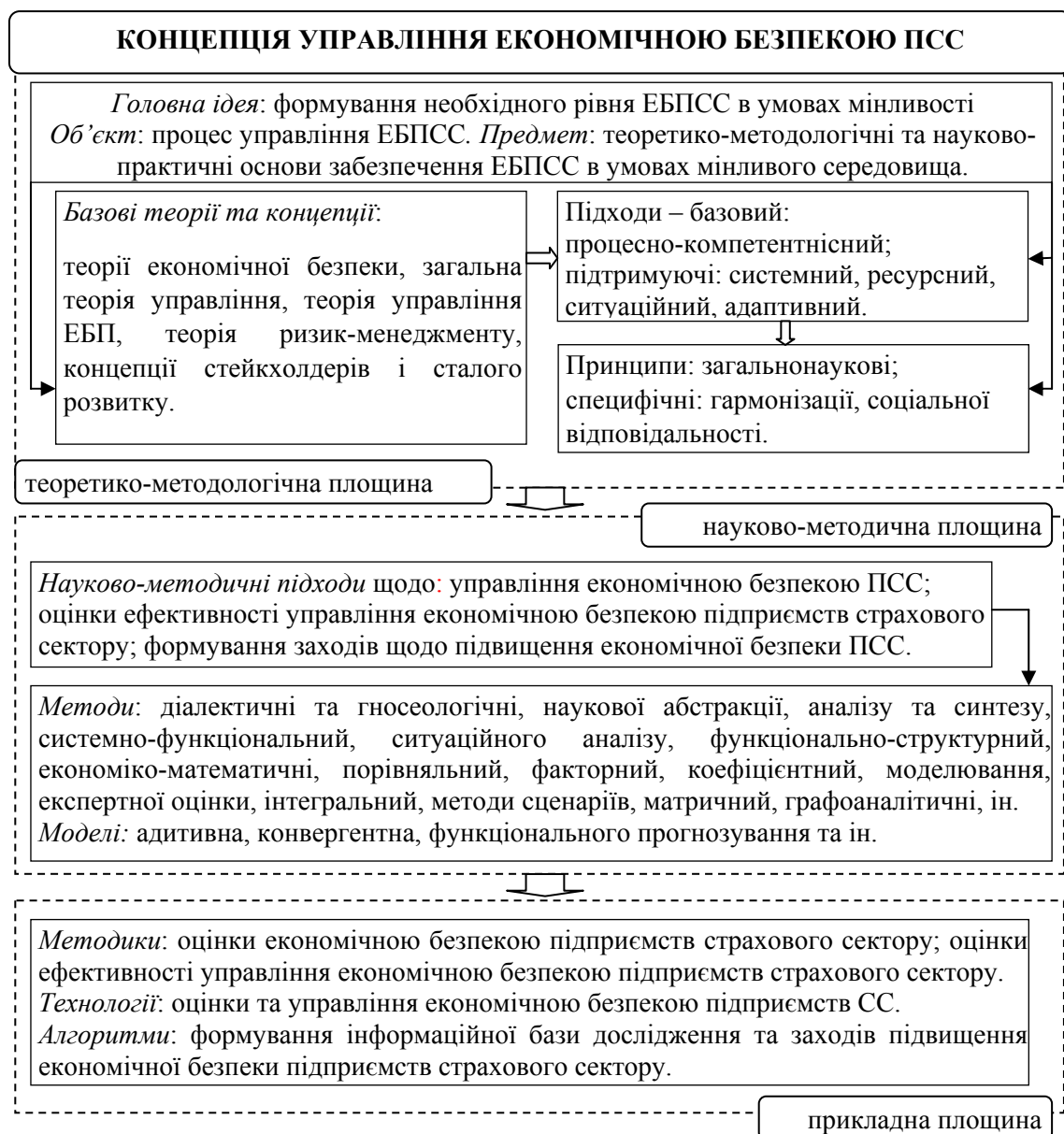

Рис. 1. Схема концепції управління економічною безпекою підприємств страхового сектору

Економічна безпека як будь-яка система вимагає постійного самотестування і оновлення, для чого необхідно проводити оцінювання її основних параметрів для «раннього попередження» негативних процесів з точки зору критеріїв економічної безпеки.

У практиці оцінювання рівня економічної безпеки застосовується множина методичних підходів [13; 22–27]: від загальнонаукових до авторських. Найбільш доречними для оцінки рівня економічної безпеки підприємств страхового сектору є використання трьох основних підходів: індикаторного – заснованого на показниках (індикаторах) стану економічної безпеки та покладений в основі моніторингу результативності загальної політики; ресурсно-функціонального – базується на визначенні значення окремих складових економічної безпеки; програмно-цільового – передбачає відбір показників, які характеризують рівень економічної безпеки підприємств страхового сектору, та визначення методів їх поєднання.

Враховуючи етапи і технологію страхової діяльності запропоновано проводити інтегральне оцінювання економічної безпеки підприємств страхового сектору (рис. 2). На першому етапі оцінки економічної безпеки підприємств страхового сектору відбувається відбір множини показників/індикаторів, який здійснюється з метою оцінювання вплив зовнішнього середовища на рівень економічної безпеки, що забезпечує прийняття управлінських рішень та заходів щодо відвернення й нейтралізації реальних і потенційних загроз інтересам безпеки підприємств. На другому етапі проводиться розробка шкали ідентифікації визначених індикаторів та інтерпретація їх значень за встановленими межами. Третій етап передбачає експертну оцінку, в якій розрахованим індикаторам надаються значення вагових коефіцієнтів. Четвертий етап оцінки полягає у визначенні загального рівня економічної безпеки та наданні рекомендацій щодо формування та/або зміни управлінських заходів.

Запропонована система оцінки економічної безпеки операційної (страхової) діяльності підприємства страхового сектору враховує два компонента:

- 1) вплив зовнішніх умов здійснення страхової діяльності на основі макроекономічних динамічних індексних показників-індикаторів сприятливості зовнішніх умов на основі експертного (бальний) та економіко-аналітичного (індикативний) (максимальна сума балів складає 35);

Рис. 2. Багаторівнева система оцінювання рівня економічної безпеки підприємств страхового сектору

2) стан економічної безпеки підприємства страхового сектору, який оцінюється за допомогою двох складових, а саме оцінки виконання функцій системи економічної безпеки операційної (страхової) діяльності (оцінюється стан трьох складових) та оцінки показників економічної безпеки підприємств страхового сектору (максимальна сума балів складає 95).

Оцінку індикаторів економічної безпеки підприємств страхового сектору в площині операційної (страхової) діяльності запропоновано здійснювати на основі визначення показників (індикаторів) безпеки страхової діяльності.

Ураховуючи особливості операційної (страхової) діяльності підприємств страхового сектору виділено три елементи: 1) «правила поведінки» - основні дії щодо забезпечення інформаційно-аналітичної та консультативно-організаційної функції і функції взаємопідтримки та контролю; 2) «технології операцій (взаємовідносин)» - основні дії щодо забезпечення індивідуально-ситуаційної та адаптивної функції, функції автономності та управлінської функції; 3) «засоби захисту» - основні дії щодо забезпечення функцій корпоративного захисту, правового пріоритету, планування. Максимальна кількість балів за кожним з елементів (повна реалізація функцій) складає 10. Шляхом експертного дослідження встановлено рівнозначність елементів економічної безпеки підприємств страхового сектору. Тобто, максимальна сума оцінки визначення функцій системи економічної безпеки операційної (страхової) діяльності складає 30 балів.

Загальна максимальна сума балів, що отримає підприємство страхового сектору за блоком

багатокритеріальної підсистеми оцінки економічної безпеки підприємств страхового сектору складає 65 балів. Ця підсистема складається з групи індикаторів за обраними експертним методом тринадцяти показників економічної безпеки страхової діяльності, які оцінюються за п'ятибальною шкалою.

На основі отриманої загальної суми балів оцінки функцій системи економічної безпеки та показників економічної безпеки (внутрішніх і зовнішніх) формується висновок про рівень економічної безпеки підприємства страхового сектору в площині операційної (страхової) діяльності згідно з визначеною шкалою: [20; 40] – критичний; [40; 60] – низький; [60; 100] – середній; [100; 130] – високий.

Застосування запропонованої системи оцінки економічної безпеки підприємств страхового сектору дає можливість на кожному з етапів операційної (страхової) діяльності генерувати заходи безпеки щодо правил поведінки та технології проведення операцій, а також забезпечити бажаний рівень економічної безпеки за страховою діяльністю підприємств страхового сектору в цілому.

Ефективне управління економічною безпекою вимагає адекватного інформаційно-аналітичного забезпечення, побудованого за результатами оцінювання її наявного/потенційного рівня. Для розв'язання цієї проблеми використано науково-практичний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємств страхового сектору, представленого на рис. 3 у вигляді послідовного зв'язку трьох основних блоків.

Перший блок – підготовчий. Передбачає формування бази вхідних даних економічних показників за окремими складовими (фінансова, кадрова, інформаційна, маркетингова) для розрахунку загального інтегрального показника оцінювання економічної безпеки, що є важливим етапом для точності отриманих результатів та умовою функціонування підприємства.

За допомогою експертних оцінок було сформовано 4 групи показників економічної безпеки відповідно до її основних складових. У рамках фінансової складової обрано: коефіцієнт забезпеченості втрат за рахунок резервів на покриття збитків, рівень погашення страхових випадків, коефіцієнт співвідношення страхових резервів до власного капіталу, індекс прибутковості страхових продуктів, податкове навантаження. Для інформаційної складової обрано: рівень технічного та інформаційного забезпечення діяльності організації, рівень комунікації всередині підприємства, рівень запровадження Інтернет-технологій на підприємстві, коефіцієнт застосування електронної комерції в діяльності, відношення суми преміальних виплат за подані ідеї, раціоналізаторські пропозиції, нові рішення до загальної суми преміальних виплат по підприємству.

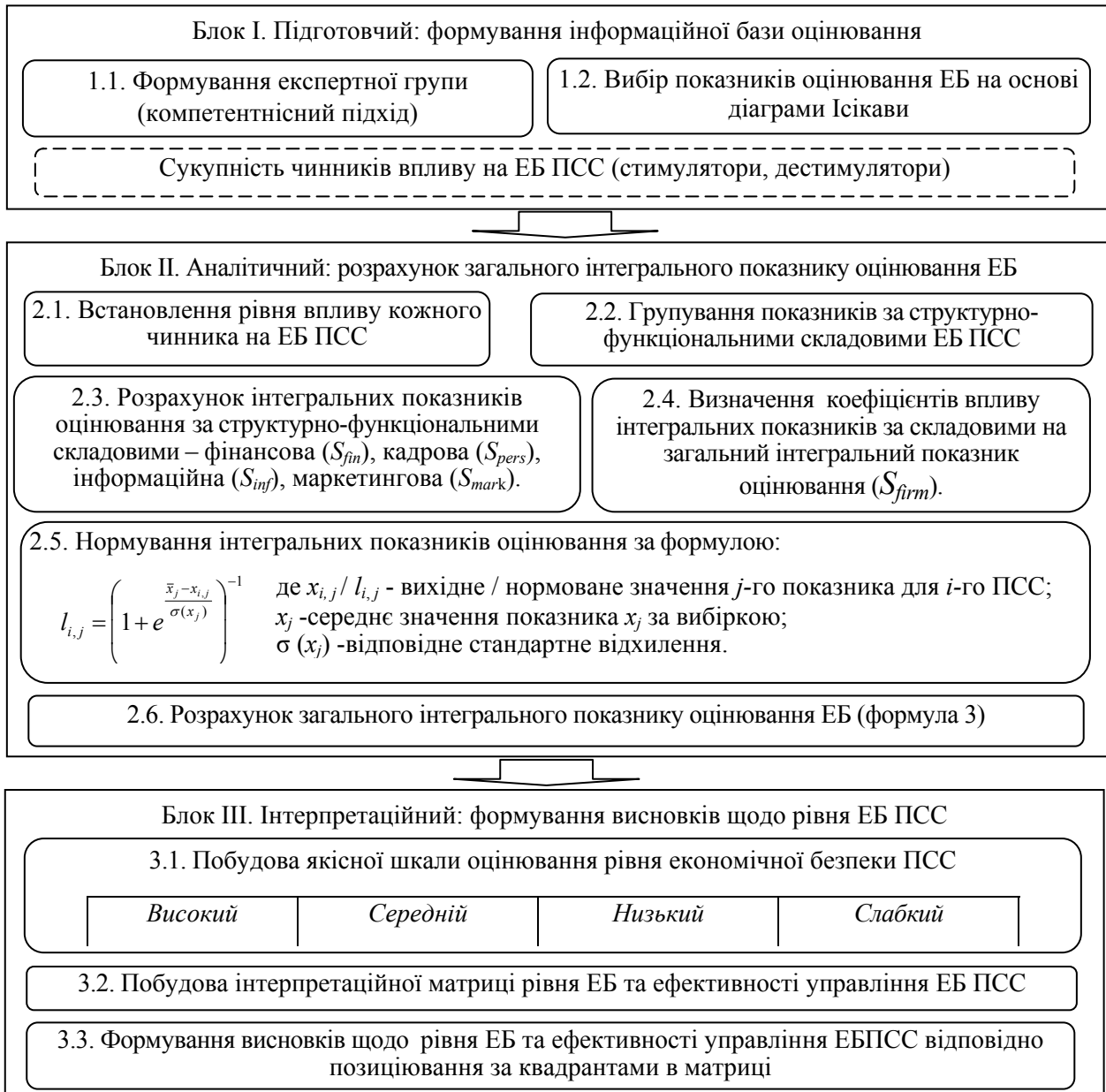

Рис. 3. Науково-практичний підхід до оцінювання економічної безпеки підприємств страхового сектору

У рамках кадрової складової: індекс середньої заробітної плати, оновлення кваліфікації персоналу підприємства, коефіцієнт стабільності персоналу, коефіцієнт управлінського навантаження, плинність кадрів. У межах маркетингової складової – показники: новизна (оновлення) асортименту страхових послуг, ділова репутація підприємства, частка ринку, контрольована підприємством (за сегментами), прихильність споживачів страхових послуг, співвідношення витрат на маркетинг до загальних витрат.

Другий блок – аналітичний – передбачає розрахунок загального інтегрального показника оцінювання економічної безпеки, який дозволяє визначити вплив на економічну безпеку окремих її складових та встановлює функціональні зв'язки між показниками. Рівень функціонального зв'язку між показниками економічної безпеки розмежовано на діапазони значень: високий обернений – $[-1;-0,5]$, середній обернений – $]-0,5;0[$, зв'язок відсутній – $[0]$, середній прямий – $]0;0,5]$, високий прямий – $]0,5;1]$ (формула 1).

$$S_{firm} = \sum_{i=1}^4 (\beta_{fin} \times S_{fin} + \beta_{pers} \times S_{pers} + \beta_{inf} \times S_{inf} + \beta_{mark} \times S_{mark}) =$$

$$= \sum_{i=1}^4 (\beta_{fin} \times (\sum_{j=1}^5 s_{1-5}) + \beta_{pers} \times (\sum_{e=1}^5 s_{6-10}) + \beta_{inf} \times (\sum_{o=1}^5 s_{11-15}) + \beta_{mar} \times (\sum_{u=1}^5 s_{16-20})) \quad (1)$$

де S_{firm} – загальний інтегральний показник оцінювання економічної безпеки;

$S_{fin}, S_{pers}, S_{inf}, S_{mark}$ – групові інтегральні показники оцінювання фінансової, кадрової, інформаційної,

маркетингової складових відповідно;

$\beta_{fin}, \beta_{pers}, \beta_{inf}, \beta_{mark}$ – коефіцієнти впливу групових інтегральних показників оцінювання ЕБ відповідної складової;

s_n – показники оцінювання економічної безпеки;

i – загальна кількість показників оцінювання економічної безпеки;

j, e, o, u – кількість показників оцінювання економічної безпеки за складовими.

Третій блок – інтерпретаційний – передбачає формування висновків щодо рівня економічної безпеки підприємств страхового сектору. Межі вимірювання інтегрального показника оцінювання економічної безпеки підприємств страхового сектору S_{firm} знаходяться в діапазоні $[0; 1]$, відтак його шкалу представлено чотирма рівнями: високий – $S_{firm} \in [0,7-1]$, середній – $S_{firm} \in [0,5-0,7[$, низький – $S_{firm} \in [0,3-0,5[$, слабкий (обмежений) – $S_{firm} \in [0-0,3[$.

Релевантне оцінювання прийнятого експертами та управлінцями рішення вимагає формування якісного та адекватного сучасних реаліям інформаційного забезпечення щодо забезпечення управління економічною безпекою підприємств страхового сектору. Цю задачу виконує система управління економічною безпекою підприємств страхового сектору.

Систему управління економічною безпекою підприємств страхового сектору запропоновано розглядати як адаптаційну динамічну сукупність системи визначених цілей, місій, принципів, функцій, моделей, методів, основу на постійній організаційній взаємодії виділених складових економічної безпеки (кадрова, фінансова, інформаційна, маркетингова) та інформаційному інтерактивному супроводі під час впровадження сучасних інформаційних розробок, спрямованих на формування та реалізацію заходів щодо захисту підприємства від ризиків і загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. Ця система має бути спрямована на три вектори (критерії) успішності управлінських рішень: зменшення витрат, збільшення ефективності та збільшення страхового захисту.

На рис. 4 концептуально виділені три ієрархічних рівні формування системи: методологічний, теоретично-методичний та рівень запровадження, які обумовлені тим, що система являє собою гносеологічну категорію, що є сукупністю взаємопов'язаних елементів в площині станів та процесів. Було проаналізовано процес управління економічною безпекою підприємств страхового сектору, стан (відповідність / невідповідність споживчих властивостей страхових послуг платоспроможному попиту споживачів у сфері страхування) та будова ієрархічних рівнів системи, що досліджується.

На методологічному рівні концепції формування системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору виділено відповідні загальнонаукові підходи щодо її побудови. У залежності від цих підходів визначаються принципи та функції управління. Для завершення побудови методологічної платформи зазначаються загальні функції управління на засадах наукових принципів.

I. Методологічний рівень – науковий базис		
Загальнонаукові та специфічні принципи формування систем: системності, комплексності, мотивації, принцип зворотного зв'язку, централізації/децентралізації, ефективності, науковості та ін.	Базова концепція: ЖЦ. Загальнонаукові підходи: системний, комплексний, процесний, ситуаційний, атрибутивний.	Загальні функції управління: планування, контроль, прогнозування, облік, оцінка, стимулювання, регулювання, аналіз, організація, координування.
II. Теоретично-методичний рівень – забезпечувальний базис		
<p><i>Об'єкт:</i> ресурсний потенціал ПСС (персонал, фінансові ресурси інформація, нематеріальні/матеріальні активи, тощо)</p> <p><i>Суб'єкт:</i> основні стейкхолдери – власники, топ-менеджмент, персонал; інвестори, споживачі.</p> <p><i>Мета:</i> забезпечення планового рівня ЕБ ПСС шляхом захисту/адаптації від ризиків/загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.</p>	<p><i>Теоретичне забезпечення:</i></p> <p>формування системи: дефініції, удосконалення класифікацій, формування структурно-функціональних підсистеми управління за цільовою</p>	<p><i>Науково-методичний інструментарій:</i></p> <p>методи оцінювання економічної безпеки, коефіцієнтний та інтегральний методи, матричне моделювання, ситуаційний аналіз (SWOT, PEST, SPACE-аналіз), кореляційно-регресійний аналіз, когнітивно-лінгвістичний аналіз, графічний метод тощо.</p>

Рис. 4. Методологічні засади формування системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору

Другий рівень системи управління базується на основі методологічного рівня та представляє собою сукупність таких елементів як об'єкт, суб'єкт, складові взаємодії суб'єкту та об'єкту – визначення сутності категорії економічна безпека, удосконалення системи показників, вибір найбільш раціональних підходів до управління економічною безпекою підприємств з формуванням їх у систему. Третій рівень системи являє собою сукупність засад із практичної реалізації: визначення цілей, всебічного забезпечення, застосування відповідного науково-методичного інструментарію та заходів впровадження.

Складовими системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору є компоненти, які є загальними для всіх систем управління, а саме: підсистема керівництва (керуюча); цільова підсистема; функціональна підсистема; підсистема забезпечення.

Підсистема керівництва (керуюча) включає суб'єкт управління, який керує процесом управління економічною безпекою. У підсистемі керівництва визначається стиль керівництва, методи, принципи, важелі управління, тип організаційної структури тощо. Вона включає спільно-розділену працю адміністративно-управлінського персоналу, зокрема співробітників маркетингової служби, які у своїй діяльності взаємодіють із працівниками з інших відділів підприємства у тих питаннях, які безпосередньо пов'язані із процесом реалізації стратегій з забезпечення економічної безпеки. Окрім, внутрішніх зв'язків між суб'єктами системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору, велике значення має взаємозв'язок та взаємодія маркетингової служби з основними стейкхолдерами – інвесторами, клієнтами та різними організаціями, з якими є необхідність співпрацювати підприємству страхового сектора для досягнення своєї мети.

Цільова підсистема – це сукупність цілей, які досягаються завдяки функціональній підсистемі. Так, метою формування системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору є досягнення певного рівня економічної безпеки. Перед тим як приймати рішення щодо зміни складових у системі управління, необхідно оцінити наявний рівень економічної безпеки. Після отримання результатів оцінки економічної безпеки підприємства, приймаються рішення щодо зміни завдань та способів досягнення поставлених цілей.

Існування функціональної підсистеми пояснюється необхідністю реалізації поставлених цілей через функції, які виконує система. Окрім цілевстановлення, функціями управління є планування, організація, мотивація і контроль. Підсистема забезпечення є комплексною і складається, у свою чергу, з низки підсистем управління всіх складових економічної безпеки підприємства – тих можливостей підприємства, завдяки яким воно формує, зберігає та підвищує свою безпеку.

Зміст кожної з підсистем та їх кількість у загальній системі управління економічною безпекою підприємств страхового сектору залежить від типу підприємства, сфери і масштабів діяльності, ступеня впливу зовнішнього середовища, результатів діяльності підприємства та інших факторів. Специфіка системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору звичайно зумовлена загальними традиційними особливостями страхової сфери. Однак за умов становлення інформаційного суспільства традиційні особливості страхового сектору трансформуються та доповнюються новими властивостями послуг, що надаються. У результаті нових проявів специфіки ринку страхових послуг з'являється низка нових питань, які так чи інакше впливають на побудову загального плану дій з боку кожної компанії, що потребує врахування менеджментом підприємств.

Система управління економічною безпекою підприємств страхового сектору має також відповідати вимогам ринку, що трансформується за структурою (від олігополії до монополістичної конкуренції) і характером відносин (в умовах становлення інформаційного суспільства). Також, реалізація функцій, принципів та методів управління вимагає урахування міжнародних стандартів якості послуг, вимог процесу становлення інформаційного суспільства, конкурентного середовища, інтересів основних стейкхолдерів.

Для забезпечення адекватності системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору умовам їх функціонування слід враховувати новітні тенденції розвитку ринку надання страхових послуг, зокрема нові форми прояву конкуренції в напрямку партнерства. Остання тенденція поглиблюється в силу специфіки страхової сфери, яка передбачає взаємозалежність компаній в організаційно-технічних питаннях у світовому масштабі.

Удосконалення системи управління економічною безпекою відбувається шляхом її трансформації з «початкового» до «бажаного» стану в умовах певних обмежень комунікаційного середовища на основі визначених параметрів просування (трансформації). Обов'язковою умовою виступає контроль та оцінка ефективності

просування (рис. 5).

Рис. 5. Концептуальна модель трансформації системи економічної безпеки підприємств страхового сектору

Механізм просування за допомогою управління сприяє реалізації функції процесу – трансформація «входу» (первинне становище) у «вихід» (бажане становище) на основі теорії альтернативних витрат, відповідно до якої цінність витрат визначається не факторними цінами, а на основі принципу «зобов'язань». Таким чином, при розрахунку витрат на просування (трансформацію) системи управління економічною безпекою зі стану «початковий» до стану «бажаний» слід урахувати саме альтернативну вартість усіх залучених для реалізації процесу ресурсів.

Висновки. У статті удосконалено методологічні засади управління економічною безпекою підприємств страхового сектору, зокрема: обґрунтовано концепцію управління економічною безпекою підприємств страхового сектору; сформоване методологічне підґрунтя оцінки економічної безпеки підприємств страхового сектору; розроблено концептуальні засади формування системи управління економічною безпекою підприємств страхового сектору. Це має сприяти вирішенню наукової проблеми щодо забезпечення економічної безпеки підприємств страхового сектору в сучасних умовах реформування фінансового ринку України для безперервного їх функціонування в перманентному зовнішньому середовищі та отримання доходів і прибутків, що постійно зростають.

Список використаної літератури.

1. Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості / В. І. Бокій // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 8. – С.111–114.
2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : Ліґа-Прес, 2012. – 388 с.
3. Венцовський Д.Ю. Експортна стратегія України в системі забезпечення економічної безпеки : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 21.04.01 / Д. Ю. Венцовський. – К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2010.
4. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку : наукова доповідь / О. Власюк. - К., 2008. – 48 с. – Бібліогр.: с.43-46.
5. Гнилицька Л. В. Теоретико-методологічні та прикладні основи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності: монографія / Гнилицька Л. В., Захаров О. І., Пригунов П. Я. – К.: Дорадо-Друк, 2011. – 290 с.
6. Горбулін В. П. Засади національної безпеки України : підручник / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
7. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління: монографія / З. Б. Живко. – Львів :ЛіґаПрес, 2012. – 256 с.
8. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія / С. В. Кавун. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2009. – 300 с.
9. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень : монографія / А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2013. – 104 с.
10. Кириченко О. А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / О. А. Кириченко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев та ін. – К. : УЕП «Крок», 2008. – 401 с.
11. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
12. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія / С. М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ. – 2007. – 436 с.

13. Bauer, S., & Bernroider, E. W. (2017). From information security awareness to reasoned compliant action: analyzing information security policy compliance in a large banking organization. *ACM SIGMIS Database: the DATABASE for Advances in Information Systems*, 48(3), 44-68. URL: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=3130519>
14. Provan, D. J., Dekker, S. W., & Rae, A. J. (2017). Bureaucracy, influence and beliefs: A literature review of the factors shaping the role of a safety professional. *Safety science*, 98, 98-112. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925753517301157>
15. Wang, Y., Hahn, C., & Sutrave, K. (2016, February). Mobile payment security, threats, and challenges. In *Mobile and Secure Services (MobiSecServ)*, 2016 Second International Conference on (pp. 1-5). IEEE. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/7440226>
16. Hoffmann, R., Kiedrowicz, M., & Stanik, J. (2016). Evaluation of information safety as an element of improving the organization's safety management. In *MATEC Web of Conferences* (Vol. 76, p. 04011). EDP Sciences. URL: https://www.matec-conferences.org/articles/mateconf/abs/2016/39/mateconf_csc2016_04011/mateconf_csc2016_04011.html
17. Rejda, G. E. (2015). *Social insurance and economic security*. Routledge.
18. Ocampo, J. A. (2018). International Asymmetries and the Design of the International Financial System 1. In *Critical Issues in International Financial Reform* (pp. 45-74). Routledge.
19. Pearson, R., & Elson, D. (2015). Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: towards plan F—a feminist economic strategy. *Feminist Review*, 109(1), 8-30.
20. Flannery, M. J. (2016). Stabilizing large financial institutions with contingent capital certificates. *Quarterly Journal of Finance*, 6(02), 1650006.
21. Wan, M. (2016). *Japan Between Asia and the West: Economic Power and Strategic Balance: Economic Power and Strategic Balance*. Routledge.
22. Abbassi, P., Iyer, R., Peydró, J. L., & Tous, F. R. (2016). Securities trading by banks and credit supply: Micro-evidence from the crisis. *Journal of Financial Economics*, 121(3), 569-594. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304405X16300964>
23. Acharya, V. V., & Ryan, S. G. (2016). Banks' financial reporting and financial system stability. *Journal of Accounting Research*, 54(2), 277-340. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-679X.12114>
24. Austin, J. M., Demski, R., Callender, T., Lee, K. K., Hoffman, A., Allen, L., ... & Pronovost, P. J. (2017). From board to bedside: how the application of financial structures to safety and quality can drive accountability in a large health care system. *The Joint Commission Journal on Quality and Patient Safety*, 43(4), 166-175. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1553725017300065>
25. Carpinelli, L., Cascarino, G., Giacomelli, S., & Vacca, V. (2017). The management of non-performing loans: a survey among the main Italian banks. *Politica economica*, 33(2), 157-188. URL: <https://www.rivisteweb.it/doi/10.1429/87182>
26. Dang, T. V., Gorton, G., Holmström, B., & Ordóñez, G. (2017). Banks as secret keepers. *American Economic Review*, 107(4), 1005-29. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20140782>
27. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/print>.

References.

1. Bokij, V.I. (2003), "Economic security of the enterprise - the most important component of financial stability", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 8, pp. 111-114.
2. Vasylytsiv, T.H. (2012), *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia* [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanisms for providing], Liha-Pres, Lviv, Ukraine.
3. Ventskovs'kyj, D.Yu. (2010), "Ukraine's export strategy in the economic security system", Ph.D. Thesis, Economy, Natsional'nyj instytut problem mizhnarodnoi bezpeky, Kyiv, Ukraine.
4. Vlasiuk, O.S. (2008), *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [The theory and practice of economic security in the system of economics], Kyiv, Ukraine.
5. Hnylyts'ka, L.V. (2011), *Teoretyko-metodolohichni ta prykladni osnovy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv hospodars'koi diial'nosti* [Theoretical, methodological and applied bases for ensuring the economic security of business entities], Dorado-Druk, Kyiv, Ukraine.
6. Horbulin, V.P. (2009), *Zasady natsional'noi bezpeky Ukrainy* [Principles of national security of Ukraine], Intertekhnolohiia, Kyiv, Ukraine.
7. Zhyvko, Z.B. (2012), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist', mekhanizm zabezpechennia ta upravlinnia* [Economic security of the enterprise: essence, mechanism of providing and management], LihaPres, Lviv, Ukraine.
8. Kavun, S.V. (2009), *Systema ekonomichnoi bezpeky: metodolohichni ta metodychni zasady* [Economic security system: methodological and methodological principles], Vyd. KhNEU, Kharkiv, Ukraine.
9. Kachyns'kyj, A.B. (2013), *Indykatory natsional'noi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia ikh hranychnykh*

znachen' [National security indicators: definition and application of their limit values], NISD, Kyiv, Ukraine.

10. Kyrychenko, O.A. (2008), Problemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu sub'ektiv hospodariuvannia [Problems of managing the economic security of business entities], UEP «Krok», Kyiv, Ukraine.

11. Kozachenko, H.V. (2003), Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennia [Economic security of the enterprise: essence and mechanism of providing], Libra, Kyiv, Ukraine.

12. Shkarlet, S.M. (2007), Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsijnyj aspekt [Economic security of the enterprise: an innovative aspect], Knyzhkove vyd-vo NAU, Kyiv, Ukraine.

13. Bauer, S. and Bernroider, E.W. (2017), "From information security awareness to reasoned compliant action: analyzing information security policy compliance in a large banking organization", ACM SIGMIS Database: the DATABASE for Advances in Information Systems, vol. 48(3), pp. 44-68, available at: <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=3130519> (Accessed 25 Aug 2018).

14. Provan, D.J. Dekker, S.W. and Rae, A.J. (2017), "Bureaucracy, influence and beliefs: A literature review of the factors shaping the role of a safety professional", Safety science, vol. 98, pp. 98-112, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0925753517301157> (Accessed 25 Aug 2018).

15. Wang, Y. Hahn, C. and Suttrave, K. (2016), "Mobile payment security, threats, and challenges. In Mobile and Secure Services (MobiSecServ)", 2016 Second International Conference on (pp. 1-5), IEEE, available at: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/7440226> (Accessed 25 Aug 2018).

16. Hoffmann, R. Kiedrowicz, M. and Stanik, J. (2016), "Evaluation of information safety as an element of improving the organization's safety management", In MATEC Web of Conferences, Vol. 76, p. 04011, EDP Sciences, available at: https://www.matec-conferences.org/articles/mateconf/abs/2016/39/mateconf_csc2016_04011/mateconf_csc2016_04011.html (Accessed 25 Aug 2018).

17. Rejda, G.E. (2015), Social insurance and economic security, Routledge, Abingdon, UK.

18. Ocampo, J.A. (2018), "International Asymmetries and the Design of the International Financial System 1", Critical Issues in International Financial Reform, Routledge, Abingdon, UK, pp. 45-74.

19. Pearson, R. and Elson, D. (2015), "Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: towards plan F—a feminist economic strategy", Feminist Review, vol. 109(1), pp. 8-30.

20. Flannery, M.J. (2016), "Stabilizing large financial institutions with contingent capital certificates", Quarterly Journal of Finance, vol. 6(02).

21. Wan, M. (2016), Japan Between Asia and the West: Economic Power and Strategic Balance: Economic Power and Strategic Balance, Routledge, Abingdon, UK.

22. Abbassi, P. Iyer, R. Peydró, J.L. and Tous, F.R. (2016), "Securities trading by banks and credit supply: Micro-evidence from the crisis", Journal of Financial Economics, vol. 121(3), pp. 569-594, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304405X16300964> (Accessed 25 Aug 2018).

23. Acharya, V.V. and Ryan, S.G. (2016), "Banks' financial reporting and financial system stability", Journal of Accounting Research, vol. 54(2), 277-340, available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-679X.12114> (Accessed 25 Aug 2018).

24. Austin, J.M. Demski, R. Callender, T. Lee, K.K. Hoffman, A. Allen, L. and Pronovost, P.J. (2017), "From board to bedside: how the application of financial structures to safety and quality can drive accountability in a large health care system", The Joint Commission Journal on Quality and Patient Safety, vol. 43(4), pp. 166-175, available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1553725017300065> (Accessed 25 Aug 2018).

25. Carpinelli, L. Cascarino, G. Giacomelli, S. and Vacca, V. (2017), "The management of non-performing loans: a survey among the main Italian banks", Politica economica, vol. 33(2), pp. 157-188, available at: <https://www.rivisteweb.it/doi/10.1429/87182> (Accessed 25 Aug 2018).

26. Dang, T.V. Gorton, G. Holmström, B. and Ordóñez, G. (2017), "Banks as secret keepers", American Economic Review, vol. 107(4), pp. 1005-29, available at: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20140782> (Accessed 25 Aug 2018).

27. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13/print> (Accessed 25 Aug 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.